

ברכות פרק חמישי אין עומדין

(ברכות ל, ב)

משנה:

אין עומדין להתפלל אלא מתוך כבוד ראש (הכנעה).
חסידים הראשונים היו שוהין שעה אחת (במקום שבאו להתפלל) ומתפללין,
כדי שיכוונו לבם לאביהם שבשמים;
אפילו המלך שואל בשלומו - לא ישיבנו, ואפילו נחש כרוך על
עקבו - לא יפסיק.

גמרא:

מנא הני מילי?

אמר רבי אלעזר דאמר קרא (שמואל א, י) והיא מרת נפש [ותתפלל על ה' ובכה תבכה].
ממאי? דילמא חנה שאני, דהוה מריירא לבא טובא?
אלא אמר רבי יוסי ברבי חנינא - מהכא (תהלים ח, ט) ואני ברב חסדך אבא ביתך
אשתחוה אל היכל קדשך ביראתך (ביראתך = מתוך יראה).
ממאי? דילמא דוד שאני דהוה מצער נפשיה ברחמי טובא?
אלא אמר רבי יהושע בן לוי - מהכא: (תהלים כט, ב) [הבו לה' כבוד שמו] השתחוה לה'
בהדרת קדש אל תקרי 'בהדרת' אלא 'בחדרת'
ממאי?: דילמא לעולם אימא לך הדרת ממש, כי הא: דרב יהודה הוה
מציין נפשיה (מקשט עצמו בבגדיו) והדר מצלי!
אלא אמר רב נחמן בר יצחק - מהכא: (תהלים כ, יא) עבדו את ה' ביראה וגילו ברעדה
(עבדו את ה' ביראה תפלה שהיא לנו במקום עבודה עשו אותה ביראה).
מאי 'וגילו ברעדה'?

אמר רב אדא בר מתנא אמר רבה: במקום גילה שם תהא רעדה.
אביי הוה יתיב קמיה דרבה, חזייה דהוה קא בדח טובא (יותר מדאי
ונראה כפורק עול); אמר: 'וגילו ברעדה' כתיב?
אמר ליה: אנא - תפילין מנחנא (והם עדות שממשלת קוני ומשרתו עלי)!
ר' ירמיה הוה יתיב קמיה דרבי זירא חזייה דהוה קא בדח טובא
אמר ליה (משלי יד, כג) בכל עצב יהיה מותר [ודבר שפתיים אך למחסור] כתיב (בכל עצב יהיה מותר:
כשאדם מראה את עצמו עצב - יהיה לו שכר)!!
אמר ליה: אנא - תפילין מנחנא!

מר בריה דרבינא עבד הלולא לבריה; חזנהו לרבנן דהוה קבדחי
טובא -

(ברכות לא, א)

אייתי כסא דמוקרא (כוס של זכוכית לבנה) בת ארבע מאה זוזי ותבר
קמיהו, ואעציבו.
רב אשי עבד הלולא לבריה; חזנהו לרבנן דהוה קא בדחי טובא -
אייתי כסא דזוגיתא חזרתא ותבר קמיהו ואעציבו.

אמרו ליה רבנן לרב המנונא זוטי בהלולא דמר בריה דרבינא:
לישרי לן מר [ישיר לנו כבודו]!
אמר להו [שר להם]: "ווי לן דמיתנן! ווי לן דמיתנן!"
אמרי ליה: אנן מה נעני בתוך?
אמר ליה: "הי תורה והי מצוה דמגנו עלן" (היכן התורה שעסקנו, והיכן המצות
שאנו מקיימין שיגינו עלינו מדינה של גיהנם)!

אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בר יוחאי: אסור לאדם שימלא
שחוק פיו בעולם הזה, שנאמר (תהלים קכז, ב) אז ימלא שחוק פיני ולשונו רנה [אז יאמרו
בגוים הגדיל ה' לעשות עם אלה], אימתי? בזמן שיאמרו בגוים הגדיל ה' לעשות עם אלה.
אמרו עליו על ריש לקיש שמימיו לא מלא שחוק פיו בעולם הזה
מכי שמעה מרבי יוחנן רביה.

תנו רבנן: 'אין עומדין להתפלל לא מתוך דין ולא מתוך דבר
הלכה אלא מתוך הלכה פסוקה' (שאינה צריכה עיון: שלא יהא מהרהר בה בתפלתו)
והיכי דמי 'הלכה פסוקה'?

אמר אביי: כי הא דרבי זירא, דאמר רבי זירא: בנות ישראל החמירו על עצמן שאפילו רואות טיפת דם כחרדל יושבת עליה שבעה נקיים (לבד מאותו יום שפוסקת, והתורה לא הצריכה שבעה נקיים אלא לזבה, שנאמר [ויקרא טו, כח] ואם טהרה מזובה, ואין זבה אלא הרואה שלשה ימים רצופין בתוך י"א יום שבין נדה לנדה).

רבא אמר: כי הא דרב הושעיא, דאמר רב הושעיא: 'מערים אדם על תבואתו ומכניסה (בבית) במוץ שלה (קודם שיזרה אותה) כדי שתהא בהמתו אוכלת ופטורה מן המעשר' (שאין מתחייב במעשר מן התורה אלא בראיית פני הבית ומשנמרח בכרי, אבל לפני מירוח - אין ראיית פני הבית קובעת, דגבי תרומה ומעשר כתיב 'דגן' ראשית דגן (דברים י"ד) והוא המירוח, לפיכך כשמכניסה לבית קודם מירוח - לא הוקבעה למעשר מן התורה, ורבנן הוא דאסרו אכילת קבע בדבר שלא נגמר מלאכתו, אבל אכילת עראי לא אסרו, ומאכל בהמה - עראי הוא, דתנן במסכת פאה (פ"א מ"ו): מאכיל לבהמה חיה ועוף עד שימרח; הלכך בהמתו אוכלת ופטורה, אבל איהו אסור באכילת קבע);

ואיבעית אימא כי הא דרב הונא, דאמר רב הונא אמר רבי זעירא: המקיז דם בבהמת קדשים - אסור בהנאה ומועלין בו (ואף על גב דקיימא לן אין מועלין בדמים, וילפינן לה מקראי במסכת יומא (דף נט): ובשחיטת חולין (דף ק"ז) - הני מילי כשנשחטו בעזרה, דאיכא למימר נתתיו לכם על המזבח לכפר (ויקרא י"ז): לכפר נתתיו לך ולא למעילה; אבל בדם הקזה מועלין, כלומר: אם נהנה - מביא קרבן מעילה; והנך הויין הלכות פסוקות שאין עליהן קושיות ותיורוצים שיהא צריך להרהר בהן).

רבנן עבדי כמתניתין (מתוך כובד ראש), רב אשי עביד כברייתא (מתוך הלכה פסוקה).

תנו רבנן: 'אין עומדין להתפלל לא מתוך עצבות, ולא מתוך עצלות, ולא מתוך שחוק, ולא מתוך שיחה (ליצנות), ולא מתוך קלות ראש' (חילוף של כובד ראש: מתוך זחות לב ועתק [מלשון יצא עתק מפיכם] [שמואל א' ג], ופרש"י: דבר חזק או דבר טהור), ולא מתוך דברים בטלים, אלא מתוך שמחה של מצוה (כגון דברי תנחומים של תורה, כגון סמוך לגאולת מצרים או סמוך לתהלה לדוד, שהוא של שבח ותנחומין, כגון רצון יראוי יעשה, שומר ה' את כל אוהביו [תהלים קמה יט, כ], וכגון מקראות הסדורות בתפלת ערבית כי לא יטוש ה' את עמו [שמואל א' יב, כב] וכיוצא בהן); וכן לא יפטר אדם מחברו לא מתוך שיחה, ולא מתוך שחוק, ולא מתוך קלות ראש, ולא מתוך דברים בטלים, אלא מתוך דבר הלכה, שכן מצינו בנביאים הראשונים שסיימו דבריהם בדברי שבח ותנחומים.'

וכן תנא מרי בר בריה דרב הונא בריה דרב ירמיה בר אבא: 'אל יפטר אדם מחבירו אלא מתוך דבר הלכה שמתוך כך זוכרהו', כי הא דרב כהנא אלויה (ליוהו בדרך) לרב שימי בר אשי מפום נהרא עד בי צניתא (דקלים) דבבל; כי מטא להתם - אמר ליה: מר ודאי [אדוני שמע בבירור] דאמרי אינשי 'הני צניתא דבבל איתנהו מאדם הראשון ועד השתא'!

אמר ליה: אדכרתן מילתא דרבי יוסי ברכי חנינא, דאמר רבי יוסי ברכי חנינא: מאי דכתיב (ירמיהו ב, ו) [ולא אמרו איה ה' המעלה אתנו מארץ מצרים המוליך אתנו במדבר בארץ ערבה ושוחה בארץ ציה וצלמות] בארץ אשר לא עבר בה איש ולא ישב אדם שם; וכי מאחר דלא עבר - היאך ישב? אלא לומר לך: כל ארץ שגזר עליה אדם הראשון לשוב - נתישבה, וכל ארץ שלא גזר עליה אדם הראשון לשוב - לא נתישבה (וזו שאומרים 'מימות אדם הראשון הם' - שהוא גזר על אותו מקום לשוב דקלים).

רב מרדכי אלויה לרבי שימי בר אשי מהגרוניא ועד בי כיפי - ואמרי לה עד בי דורא.

תנו רבנן: 'המתפלל צריך שיכוין את לבו לשמים; אבא שאול אומר: סימן לדבר (תהלים י"ז) [תאות ענוים שמעת ה'] תכין לבם תקשיב אזנך (אם תכין לבם - אז תקשיב אזנך)'.
'

תניא: 'אמר רבי יהודה: כך היה מנהגו של רבי עקיבא: כשהיה מתפלל עם הצבור - היה מקצר ועולה מפני טורח צבור, וכשהיה מתפלל בינו לבין עצמו, אדם מניחו בזוית זו ומוצאו בזוית אחרת, וכל כך למה? - מפני כריעות והשתחויות.'

אמר רבי חייא בר אבא: לעולם יתפלל אדם בבית שיש בו חלונות, שנאמר (דניאל ו, יא) [ודניאל כדי ידע די רשים כתבא על לביתה] וכוין פתיחן ליה [בעליה נגד ירושלם וזמנן תלתא ביומא הוא ברך על ברכוהי ומצלא ומודא קדם אלהה כל קבל די הוא עבד מן קדמת דנה]; יכויל יתפלל אדם כל היום כלו? - כבר מפורש על ידי דניאל: 'וזמנן תלתא

[ביום] ' (שחרית מנחה וערבית); יכול משבא לגולה הוחלה (הוחלה התפלה הזאת; 'הוחלה' כמו 'נתחלה'; אבל קודם לכן לא היה רגיל בכך) ? - כבר נאמר 'די הוא עבד מן קדמת דנא'; יכול יתפלל אדם לכל רוח שירצה ? - תלמוד לומר: 'נגד ירושלם'; יכול יהא כוללן (שלש תפלות הללו בשעה אחת) בבת אחת ? - כבר מפורש על ידי דוד, דכתיב (תהלים נה, יח) ערב ובקר וצהרים [אשיחה ואהמה וישמע קולי]; יכול ישמיע קולו בתפלתו ? - כבר מפורש על ידי חנה, שנאמר (שמואל א א) וקולה לא ישמע; יכול ישאל אדם צרכיו (כגון ברכות דאתה חונן עד שומע תפלה) ואחר כך יתפלל (שלש ברכות ראשונות שהן של שבח) ? - כבר מפורש על ידי שלמה, שנאמר (מלכים א ח, כח) [ופנית אל תפלת עבדך ואל תחנונו ה' אלהי] לשמוע אל הרנה ואל התפלה [אשר עבדך מתפלל לפניך היום]; 'רנה' - זו תפלה (של שבח), 'תפלה' זו בקשה (שאלת צרכיו); אין אומר דבר <בקשה> אחר אמת ויציב (קודם שלש ראשונות), אבל אחר התפלה - אפילו כסדר וידוי של יה"כ אומר.

איתמר נמיף אמר רב חייא בר אשי אמר רב: אף על פי שאמרו 'שואל אדם צרכיו בשומע תפלה', אם בא לומר אחר תפלתו - אפילו כסדר של יום הכפורים - אומר.

אמר רב המנונא: כמה הלכתא גברותא איכא למשמע מהני קראי דחנה:

[שמואל א א, יג: וחנה היא מדברת על לבה רק שפתייה נעות וקולה לא ישמע ויחשבה עלי לשכרה; פסוק יד: ויאמר אליה עלי עד מתי תשתכרין הסירי את יינך מעליך; פסוק טו: ותען חנה ותאמר לא אדני אשה קשת רוח אנכי ויין ושכר לא שתיתי ואשפך את נפשי לפני ה'; פסוק טז: אל תתן את אמתך לפני בת בליעל כי מרב שיחי וכעסי דברתי עד הנה; פסוק יז: ויען עלי ויאמר לך שלום ואלקי ישראל יתן את שלתך אשר שאלת מעמו]

'וחנה היא מדברת על לבה' - מכאן למתפלל צריך שיכוין לבו; 'רק שפתייה נעות' - מכאן למתפלל שיחתוך בשפתייו; 'וקולה לא ישמע' - מכאן שאסור להגביר קולו בתפלתו; 'ויחשבה עלי לשכרה' - מכאן ששכור אסור להתפלל; 'ויאמר אליה עלי עד מתי תשתכרין וגו' - אמר רבי אלעזר: מכאן לרואה בחברו

(ברכות לא, ב)

דבר שאינו הגון - צריך להוכיחו; 'ותען חנה ותאמר לא אדני' - אמר עולא, ואיתימא רבי יוסי ברבי חנינא: אמרה ליה: לא אָדון אתה בדבר זה, ולא רוח הקודש שורה עליך שאתה חושדני בדבר זה; איכא דאמרי הכי אמרה ליה: לא אדון אתה: לאו איכא שכינה ורוח הקודש גבך שדנתני לכף חובה ולא דנתני לכף זכות; מי לא ידעת דאשה קשת רוח אנכי ויין ושכר לא שתיתי?

אמר רבי אלעזר: מכאן לנחשד בדבר שאין בו - שצריך להודיעו (הנחשד צריך לנקות את עצמו ולהודיע את חושדו שאין בו אותו דבר מגונה); 'אל תתן את אמתך לפני בת בליעל' - אמר רבי אלעזר: מכאן לשכור שמתפלל כאלו עובד עבודה זרה: כתיב הכא 'לפני בת בליעל' (אל תתנני בבת בליעל לחשדני בשכרות) וכתיב התם (דברים יג, יד) יצאו אנשים בני בליעל מקרבך [וידיחו את ישבי עירם לאמר נלכה ונעבדה אלהים אחרים אשר לא ידעתם] מה להלן עבודה זרה - אף כאן עבודה זרה;

'ויען עלי ויאמר לך שלום' - אמר רבי אלעזר: מכאן לחושד את חברו בדבר שאין בו - שצריך לפייסו, ולא עוד - אלא שצריך לברכו, שנאמר 'ואלהי ישראל יתן את שלתך'.

[שמואל א א, יא: ותדר נדר ותאמר ה' צבאות אם ראה תראה בעני אמתך וזכרתי ולא תשכח את אמתך ונתתה לאמתך זרע אנשים ונתתיו לה' כל ימי חייו ומורה לא יעלה על ראש]

'ותדר נדר ותאמר ה' צבאות' - אמר רבי אלעזר: מיום שברא הקב"ה את עולמו לא היה אדם שקראו להקב"ה 'צבאות' עד שבאתה חנה וקראתו 'צבאות'; אמרה חנה לפני הקב"ה: "ריבוננו של עולם! מכל צבאי צבאות שבראת בעולמך קשה בעיניך שתתן לי בן אחד?" משל למה הדבר דומה למלך בשר ודם שעשה סעודה לעבדיו; בא עני אחד ועמד על הפתח, אמר להם: תנו לי פרוסה אחת! - ולא השגיחו עליו; דחק ונכנס אצל המלך, אמר לו: "אדוני המלך! מכל סעודה שעשית קשה בעיניך ליתן לי פרוסה אחת?"

'אם ראה תראה' אמר רבי אלעזר: אמרה חנה לפני הקב"ה: ריבוננו של עולם! אם ראה - מוטב, ואם לאו - תראה: אלך ואסתתר בפני אלקנה בעלי (אתייחד עם אחרים ויחשדני בעלי), וכיון דמסתתרנא - משקו לי מי סוטה, ואי אתה עושה תורתך פלסתר (שקר), שנאמר (במדבר ה, כח) [ואם לא נטמאה האשה וטהרה הוא] ונקתה ונזרעה זרע!

הניחא למאן דאמר 'אם היתה עקרה - נפקדת' - שפיר, אלא למאן דאמר 'אם היתה יולדת בצער - יולדת בריוח, נקבות - יולדת זכרים, שחורים - יולדת לבנים, קצרים - יולדת ארוכים' מאי איכא למימר? דתניא: ' (במדבר ה, כח) [ואם לא נטמאה האשה וטהרה הוא] ונקתה ונזרעה זרע - מלמד שאם היתה עקרה - נפקדת, דברי רבי ישמעאל; אמר לו רבי עקיבא: אם כן, ילכו כל העקרות כולן ויסתתרו, וזו שלא קלקלה נפקדת! אלא מלמד שאם היתה יולדת בצער - יולדת בריוח; קצרים - יולדת ארוכים; שחורים - יולדת לבנים; אחד - יולדת שניים! ' מאי 'אם ראה תראה'?

דברה תורה כלשון בני אדם.

'בעני אמתך אל [ולא] תשכח את אמתך ונתתה לאמתך' - אמר רבי יוסי ברבי חנינא: שלש 'אמתות' הללו למה? - אמרה חנה לפני הקב"ה (דריש להו לשון מיתה): ריבוננו של עולם! שלשה בדקי מיתה בראת באשה (שהאשה נבדקת בהן בשעת הסכנה שאם ימצא בה אחד מהם תמות), ואמרי לה שלשה דבקי מיתה, ואלו הן: נדה, וחלה, והדלקת הנר (של שבת; על שלש עברות הללו נשים מתות; וטעמא יליף במסכת שבת (לא:)); כלום עברתי על אחת מהן? ונתתה לאמתך זרע אנשים' מאי 'זרע אנשים'?

אמר רב: גברא בגוברין.

ושמואל אמר: זרע שמושח שני אנשים, ומאן אינון? - שאול ודוד; ורבי יוחנן אמר: זרע ששקול כשני אנשים, ומאן אינון? - משה ואהרן, שנאמר (תהלים צט, י) משה ואהרן בכהניו ושמואל בקוראי שמו [קראים אל ה' והוא יענם]; ורבנן אמרי: 'זרע אנשים' = זרע שמובלע בין אנשים.

כי אתא רב דימי, אמר (רב דימי מפרש לה): לא ארוך ולא גוץ ולא קטן ולא אלם (פירוש: עב), ולא צחור (רו"ש בלע"ז) ולא גיחור (שהוא לבן יותר מדאי) ולא חכם (יותר מדאי, שלא יהיה תימה בעיני הבריות, ומתוך שנדברין בו שולטת בו עין הרע) ולא טפש.

[שמואל א, כו: ותאמר בי אדני חי נפשך אדני אני האשה הנצבת עמכה בזה להתפלל אל ה']

'אני האשה הנצבת עמכה בזה' - אמר רבי יהושע בן לוי: (הנצבת עמכה - משמע אף הוא עמה בעמידה) מכאן שאסור לישיב בתוך ארבע אמות של תפלה.

[שמואל א, כו: אל הנער הזה התפללתי ויתן ה' לי את שאלתי אשר שאלתי מעמו]

'אל הנער הזה התפללתי' (על זה, ולא לאהרן; מכאן שחטא לעלי ורצה לענשו ולהתפלל שינתן לה בן אחר) - אמר רבי אלעזר: שמואל מורה הלכה לפני רבו היה, שנאמר

' (שמואל א, כה) וישחטו את הפר ויביאו את הנער אל עלי; משום ד'וישחטו את הפר' - 'הביאו הנער אל עלי'?

אלא אמר להן עלי: קראו כהן, ליתי ולשחוט! חזנהו שמואל דהו מהדרי בתר כהן למישחט, אמר להו: למה לכו לאהדורי בתר כהן למישחט? שחיטה בזר כשרה!?

איתוהו לקמיה דעלי, אמר ליה: מנא לך הא?

אמר ליה מי כתיב 'ושחט הכהן'? 'והקריבו הכהנים' [ויקרא א, ה: ושחט את בן הבקר לפני ה' והקריבו בני אהרן הכהנים את הדם וזרקו את הדם על המזבח סביב אשר פתח אהל מועד] כתיב:

מקבלה ואילך מצות כהונה (אמרו בפרק קמא דחגיגה (דף יא.) 'והקריבו' זה קבלת הדם) - מכאן לשחיטה שכשרה בזר.

אמר ליה: מימר שפיר קא אמרת, מיהו מורה הלכה בפני רבך את, וכל המורה הלכה בפני רבו חייב מיתה! - אתיא חנה וקא צוחה קמיה:

'אני האשה הנצבת עמכה בזה וגו'; אמר לה: שבקי לי דאענשיה ובעינא רחמי ויהיב לך רבא מיניה! אמרה ליה 'אל הנער הזה התפללתי'.

[שמואל א, יג: וחנה היא מדברת על לבה רק שפתיה נעות וקולה לא ישמע ויחשבה עלי לשכרה]

'וחנה היא מדברת על לבה' - אמר רבי אלעזר משום רבי יוסי בן זמרא: על עסקי לבה; אמרה לפניו: רבוננו של עולם! כל מה שבראת באשה

- לא בראת דבר אחד לבטלה: עינים לראות, ואזנים לשמוע, חוטם להריח, פה לדבר, ידיים לעשות בהם מלאכה, רגלים להלך בהן,

דדים להניק בהן; דדים הללו שנתת על לבי - למה לא להניק בהן? תן לי בן ואניק בהן!

ואמר רבי אלעזר משום רבי יוסי בן זמרא: כל היושב בתענית בשבת - קורעין לו גזר דינו של שבעים שנה (כלומר: אפילו נגזר עליו מנעוריו, לפי שתענית קשה בשבת, לפי שהכל מתענגים בו והוא מתענה) ואף על פי כן - חוזרין ונפרעין ממנו דין עונג שבת.

מאי תקנתיה?

אמר רב נחמן בר יצחק: ליתבי תעניתא לתעניתא (יתענה למחר).

ואמר רבי אלעזר: חנה הטיחה דברים כלפי מעלה, שנאמר [שמואל א, י']

'והיא מרת נפש ונתפלל על ה' [ובכה תבכה]' (כך כתוב הוא במקרא, ולא גרסין הכא 'אל תקרי') - מלמד שהטיחה דברים כלפי מעלה.

ואמר רבי אלעזר: אליהו הטיח דברים כלפי מעלה, שנאמר (מלכים א, יח, לז) [ענני ה' ענני וידעו העם הזה כי אתה ה' האלקים] ואתה הסבות את לבם אחרנית.

אמר רבי שמואל בר רבי יצחק: מניין שחזר הקב"ה והודה לו לאליהו (לדבריו הודה, לאחר זמן, בנבואת נביאים אחרים)?

(ברכות לב, א)

דכתיב (מיכה ד, י) [ביום ההוא נאם ה' אספה הצלעה והנדחה אקבצה] ואשר הרעותי (רישא דקרא 'אוספה הצלעה והנדחה אקבצה ואשר הרעותי: אני גרמתי להם שבראתי יצר הרע).

אמר רבי חמא ברבי חנינא: אלמלא שלש מקראות הללו (שמעידין שיש ביד הקדוש ברוך הוא לתקן יצרנו ולהסיר יצר הרע ממנו) - נתמוטטו רגליהם של שונאי ישראל (נתמוטטו רגלינו במשפט, אבל עכשיו יש לנו פתחון פה: שהוא גרם לנו, שברא יצר הרע); חד דכתיב 'ואשר הרעותי', וחד דכתיב (ירמיהו יח, ו) [הכיוצר הזה לא אוכל לעשות לכם בית ישראל נאם ה'] הנה כחומר ביד היוצר כן אתם בידי בית ישראל, וחד דכתיב (יחזקאל לו, כו) [ונתתי לכם לב חדש ורוח חדשה אתן בקרבכם] והסירותי את לב האבן מבשרכם ונתתי לכם לב בשר. רב פפא אמר - מהכא: (יחזקאל לו, כו) ואת רוחי אתן בקרבכם ועשיתי את אשר בחקי תלכו [ומשפטי תשמרו ועשיתם].

ואמר רבי אלעזר: משה הטיח דברים כלפי מעלה ('הטיח' לשון זריקה, כמו כמטחוי קשת (בראשית כא, טו)), שנאמר (במדבר יא, ב) [ויצעק העם אל משה] ויתפלל משה אל ה' [ותשקע האש]; אל תקרי 'אל ה' אלא 'על ה'', שכן דבי רבי אליעזר בן יעקב קורין לאלפין עיינין ולעיינין אלפין; דבי רבי ינאי אמרי - מהכא: (דברים א, א) [אלה הדברים אשר דבר משה אל כל ישראל בעבר הירדן במדבר בערבה מול סוף בין פארן ובין תפל ולבן וחצרת] ודי זהב; מאי 'ודי זהב' - אמרי דבי רבי ינאי: כך אמר משה לפני הקב"ה: רבונו של עולם! בשביל כסף וזהב שהשפעת להם לישראל עד שאמרו די - הוא גרם שעשו את העגל!

אמרי דבי רבי ינאי: אין ארי נוהם (שמח ומשתגע ומזיק) מתוך קופה של תבן אלא מתוך קופה של בשר. אמר רבי אושעיא: משל לאדם שהיתה לו פרה כחושה ובעלת אברים; האכילה כרשינין והיתה מבעטת בו, אמר לה: מי גרם לך שתהא מבעטת בי אלא כרשינין שהאכלתיך!

אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן: משל לאדם אחד שהיה לו בן; הרחיצו, וסכו, והאכילו, והשקו, ותלה לו כיס על צוארו, והושיבו על פתח של זונות; מה יעשה אותו הבן שלא יחטא? אמר רב אחא בריה דרב הונא אמר רב ששת: היינו דאמרי אינשי 'מלי כריסיה זני ביש' (מילוי הכרס הוא ממיני חטאים הרעים. זני מתרגמין למינהו = לזנוהי (בראשית א, יב)) שנאמר (הושע יג, ו) כמרעיתם וישבעו וירם לבם על כן שכחוני;

רב נחמן אמר - מהכא: (דברים ח, יד) ורם לבבך ושכחת את ה' [אלקך המוציאך מארץ מצרים מבית עבדים]

ורבנן אמרי - מהכא: (דברים לא, כ) [כי אביאנו אל האדמה אשר נשבעתי לאבותי זבת חלב ודבש] ואכל ושב ודשן ופנה [אל אלהים אחרים ועבדום ונאצוני והפר את בריתי]; ואי בעית אימא - מהכא: (דברים לב, טו) [ושמן ישרון ויבעט] [שמנת עבית כשית ויטש אלוה עשהו וינבל צור ישעתו].

אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן: מניין שחזר הקדוש ברוך הוא והודה לו למשה? - שנאמר (הושע ב, י) [והיא לא ידעה כי אנכי נתתי לה הדגן והתירוש והיצהר] וכסף הרביתי להם וזהב עשו לבעל.

(שמות לב, ג) וידבר ה' אל משה לך רד [כי שחת עמך אשר העלית מארץ מצרים]; מאי 'לך רד'? - אמר רבי אלעזר: אמר לו הקדוש ב"ה למשה: משה! רד מגדולתך!

כלום נתתי לך גדולה אלא בשביל ישראל, ועכשיו ישראל חטאו - אתה למה לי?

מיד תשש כחו של משה ולא היה לו כח לדבר; וכיון שאמר (דברים ט, יד) הרף ממני ואשמידם [ואמחה את שמם מתחת השמים ואעשה אותך לגוי עצום ורב ממנו] - (הרף ממני - הראהו שיש כח בידו למחול על ידי תפלה) אמר משה: "דבר זה תלוי בי!" מיד עמד ונתחזק בתפלה ובקש רחמים; משל למלך שכעס על בנו והיה מכהו מכה גדולה, והיה אוהבו יושב לפניו ומתירא לומר לו דבר; אמר המלך: אלמלא אוהבי זה שיושב לפני - הרגתיך! אמר: "דבר זה תלוי בי!" - מיד עמד והצילו.

(שמות לב, י) ועתה הניחה לי ויחר אפי בהם ואכלם ואעשה אותך לגוי גדול [פסוק יא: ויחל משה את פני ה' אלקיו ויאמר למה ה' יחרה אפך בעמך אשר הוצאת מארץ מצרים בכח גדול וביד חזקה]; אמר רבי אבהו: אלמלא מקרא כתוב - אי אפשר לאומרו: (הניחה לי - משמע שהיה אווזו בו) מלמד שתפסו משה להקדוש ברוך הוא כאדם שהוא תופס את חבירו בבגדו, ואמר לפניו: רבונו של עולם! אין אני מניחך עד שתמחול ותסלח להם.

'ואעשה אותך לגוי גדול' - אמר רבי אלעזר: אמר משה לפני הקדוש ברוך הוא: רבונו של עולם! ומה כסא של שלש רגלים (אברהם יצחק ויעקב) אינו יכול לעמוד לפניך בשעת כעסך, כסא של רגל אחד על אחת כמה וכמה! ולא עוד, אלא שיש בי בוש פנים מאבותי: עכשיו יאמרו 'ראו פרנס שהעמיד עליהם בקש גדולה לעצמו ולא בקש עליהם רחמים'!

(שמות לב, יא) ויחל משה את פני ה' [אלקיו ויאמר למה ה' יחרה אפך בעמך אשר הוצאת מארץ מצרים בכח גדול וביד חזקה]; אמר רבי אלעזר: מלמד שעמד משה בתפלה לפני הקדוש ברוך הוא עד שהחלהו (הפציר בו; אנני"ר בלע"ז).

ורבא אמר: עד שהפר לו נדרו (דבורו: שאמר 'ואכלם' [שמות לב, י]); כתיב הכא 'ויחל' וכתיב התם (במדבר ג, ג) [איש כי ידר נדר לה' או השבע שבעה לאסר אסר על נפשו] לא יחל דברו [נכל היצא מפיו יעשה], ואמר מר: הוא אינו מיחל, אבל אחרים מחלין לו;

ושמואל אמר: מלמד ('ויחל' - לשון חלל) שמסר עצמו למיתה עליהם, שנאמר (שמות לב, לב) [ועתה אם תשא חטאתם] ואם אין מחני נא מספרך [אשר כתבת].

אמר רבא אמר רב יצחק: מלמד שהחלה עליהם מדת רחמים (כמו יחולו על ראש יואב (ש"ב ג, כט) - לשון הניח);

ורבנן אמרי: מלמד שאמר משה לפני הקב"ה: ריבונו של עולם! חולין הוא לך מעשות כדבר הזה!

(שמות לב, יא) ויחל משה את פני ה' [אלקיו ויאמר למה ה' יחרה אפך בעמך אשר הוצאת מארץ מצרים בכח גדול וביד חזקה] - תניא: 'רבי אליעזר הגדול אומר: מלמד שעמד משה בתפלה לפני הקדוש ברוך הוא עד שאחזתו אחילו' מאי 'אחילו'?

אמר רבי אלעזר: אש של עצמות.

מאי 'אש של עצמות'?

אמר אביי: אשתא דגרמי (מולי"ר בלע"ז).

(שמות לב, ג) זכור לאברהם ליצחק ולישראל עבדיך אשר נשבעת להם בך (שנאמר בעקידת יצחק בי נשבעתי (בראשית כב, טז)) [ותדבר אלהם ארבה את זרעכם ככוכבי השמים וכל הארץ הזאת אשר אמרתי אתן לזרעכם ונחלו לעולם]; מאי 'בך'?

אמר רבי אלעזר: אמר משה לפני הקדוש ברוך הוא: רבונו של עולם! אלמלא נשבעת להם בשמים ובארץ - הייתי אומר: כשם ששמים וארץ בטלים - כך שבועתך בטלה; ועכשיו שנשבעת להם בשמן הגדול, מה שמך הגדול חי וקיים לעולם ולעולמי עולמים כך שבועתך קיימת לעולם ולעולמי עולמים!

'ותדבר אלהם ארבה את זרעכם ככוכבי השמים וכל הארץ הזאת אשר אמרתי' האי 'אשר אמרתי' - 'אשר אמרתי' מיבעי ליה!?

אמר רבי אלעזר: עד כאן (עד 'כוכבי השמים') דברי תלמיד, מכאן ואילך דברי הרב (אמר לו 'אעשה כדברך')!

ורבי שמואל בר נחמני אמר: אלו ואלו דברי תלמיד, אלא כך אמר משה לפני הקדוש ברוך הוא: רבונו של עולם! דברים שאמרת לי "לך אמור להם לישראל בשמי" (בסנה אמרת לי 'אעלה אתכם מעני מצרים אל ארץ טובה ורחבה) (שמות ג, ח) - הלכתי ואמרתי להם בשמי; עכשיו מה אני אומר להם?

(במדבר יד, טז) מבלתי יכולת ה' [להביא את העם הזה אל הארץ אשר נשבע להם וישחטם במדבר] - 'יכול ה' מיבעי ליה!

אמר רבי אלעזר: אמר משה לפני הקב"ה: ריבונו של עולם! עכשיו יאמרו אומות העולם תשש כחו כנקבה ואינו יכול להציל. אמר הקב"ה למשה: והלא כבר ראו נסים וגבורות שעשיתי להם על הים!

אמר לפניו: רבונו של עולם - עדיין יש להם לומר למלך אחד יכול לעמוד, לשלשים ואחד מלכים אינו יכול לעמוד!

אמר רבי יוחנן: מניין שחזר הקדוש ברוך הוא והודה לו למשה? - שנאמר (במדבר יד, טז) ויאמר ה' סלחתי כדברך.

תני דבי רבי ישמעאל: כדברין עתידים אוה"ע לומר כן; אשרי תלמיד שרבו מודה לו.

(במדבר יד, טז) ואולם חי אני [וימלא כבוד ה' את כל הארץ] אמר רבא אמר רב יצחק: מלמד שאמר לו הקדוש ב"ה למשה: משה! החייתני (בפני האומות) בדברך.

דרש רבי שמלאי: לעולם יסדר אדם שבחו של הקב"ה ואחר כך יתפלל; מנלן? - משה, דכתיב (דברים ג, כג) ואתחנן אל ה' בעת ההיא [לאמר], וכתוב (דברים ג, כד) ה' אלהים אתה החלות להראות את עבדך את גדלך ואת ידך החזקה אשר מי אל בשמים ובארץ אשר יעשה כמעשיך וכגבורותיך וכתוב בתריה (דברים ג, כה) אעברה נא ואראה את הארץ הטובה [אשר בעבר הירדן החרטוב הזה והלבנון].

>סימן מעשי"ם צדק"ה קרב"ן כה"ן תעני"ת מנע"ל ברז"ל:<

(ברכות לב, ב)

אמר רבי אלעזר: גדולה תפלה יותר ממעשים טובים, שאין לך גדול במעשים טובים יותר ממשה רבינו; אף על פי כן לא נענה אלא בתפלה, שנאמר (דברים ג, כו) [ויתעבר ה' בי למענכם ולא שמע אלי ויאמר ה' אלי רב לך] אל תוסף דבר אלי [עוד בדבר הזה] וסמיך ליה (דברים ג, כז) עלה ראש הפסגה [ושא עיניך ימה וצפנה ותימנה ומזרחה וראה בעיניך כי לא תעבר את הירדן הזה] (בדבר תפלה זו נתרצית להראותך אותה).

ואמר רבי אלעזר: גדולה תענית יותר מן הצדקה; מאי טעמא? - זה בגופו וזה בממונו:

וא"ר אלעזר גדולה תפלה יותר מן הקרבנות שנאמר (ישעיהו א, יא) למה לי רוב זבחיכם [יאמר ה' שבעתי עלות אילים וחלב מריאים ודם פרים וכבשים ועתודים לא חפצתי] וכתוב (ישעיהו א, טו) ובפרשכם כפיכם [אעלים עיני מכס גם כי תרבו תפלה אינני שמע ידיכם דמים מלאו] (אי לאו דגדולה תפלה, כיון דאמר למה לי רוב זבחיכם = למה לי תו ובפרשכם, הא אפילו זבחיכם לא ניחא ליה!); אמר רבי יוחנן: כל כהן שהרג את הנפש לא ישא את כפיו, שנאמר 'ידיכם דמים מלאו'.

ואמר רבי אלעזר: מיום שחרב בית המקדש ננעלו שערי תפלה, שנאמר (איכה ג, ח) גם כי אזעק ואשוע שתם תפלתי; ואף על פי ששערי תפלה ננעלו - שערי דמעה לא ננעלו, שנאמר (תהלים לט, יג) שמעה תפלתי ה' ושועתי האזינה אל דמעתי אל תחרש [כי גר אנכי עמך תושב ככל אבותי] (מדלא כתיב 'את דמעתי תראה' - שמע מינה נראית היא לפניו, ואין צריך להתפלל אלא שתתקבל לפניו). רבא לא גזר תעניתא ביוםא דעיבא משום שנאמר (איכה ג, מד) סכותה בענן לך מעבור תפלה.

ואמר רבי אלעזר: מיום שחרב בית המקדש - נפסקה חומת ברזל בין ישראל לאביהם שבשמים, שנאמר: (יחזקאל ג, ט) ואתה קח לך מחבת ברזל ונתתה אותה קיר ברזל בינך ובין העיר [והכינתה את פניך אליה והיתה במצור וצרת עליה אות היא לבית ישראל] (סימן למחיצת ברזל המפסקת בינו לבינם).

אמר רב חנין אמר רבי חנינא: כל המאריך בתפלתו - אין תפלתו חוזרת ריקם; מנא לן? - ממש רבינו, שנאמר: (דברים טו, כו) ואתפלל אל ה' [ואמר ה' אלקים אל תשחת עמך ונחלתך אשר פדית בגדלך אשר הוצאת ממצרים ביד חזקה] וכתוב בתריה (דברים יג, י) [ואנכי עמדתי בהר כימים הראשונים ארבעים יום וארבעים לילה [תפילה ארוכה מאד!]] וישמע ה' אלי גם בפעם ההיא [לא אבה ה' השחיתך].

איני! והאמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן: כל המאריך בתפלתו ומעין בה (מצפה שתעשה בקשתו על ידי הארכתו) - סוף בא לידי כאב לב (סוף שאינה נעשית ונמצאת תוחלת ממושכת חנם, והיא כאב לב: כשאדם מצפה ואין תאוה באה), שנאמר (משלי יג, יב) תוחלת ממושכה מחלה לב [ועץ חיים תאוה באה] ('תוחלת' - לשון חלוי ותחנה); מאי תקנתיה? - יעסוק בתורה, שנאמר 'ועץ חיים תאוה באה' (סופו של מקרא הוא), ואין 'עץ חיים' אלא תורה שנאמר (משלי ג, יח) עץ חיים היא למחזיקים בה [ותמכיה מאשר]?

לא קשיא: הא דמאריך ומעין בה, הא דמאריך ולא מעין בה. אמר רבי חמא ברבי חנינא: אם ראה אדם שהתפלל ולא נענה - יחזור ויתפלל, שנאמר (תהלים כז, יד) קוה אל ה' חזק ויאמץ לבך וקוה אל ה' (קוה והתחזק ולא תמשוך ירך אלא חזור וקוה).

תנו רבנן: 'ארבעה צריכין חזק' (שיתחזק אדם בהם תמיד בכל כחו), ואלו הן: תורה, ומעשים טובים, תפלה, ודרך ארץ (אם אומן הוא - לאומנתו, אם סוחר הוא - לסחורתו, אם איש מלחמה הוא - למלחמתו); תורה ומעשים טובים מניין? - שנאמר: (יהושע א, ט) רק חזק ואמץ מאד לשמור ולעשות ככל התורה [אשר צוה משה עבדי אל תסור ממנו ימין ושמאל למען תשכיל בכל אשר תלך]: חזק בתורה ואמץ במעשים טובים; תפלה מניין? - שנאמר: (תהלים כז, יד) קוה אל ה' חזק ויאמץ לבך וקוה אל ה'; דרך ארץ מניין? - שנאמר (שמואל ב, יב) חזק ונתחזק בעד עמנו [ובעד ערי אלקינו וה' יעשה הטוב בעיניו].

(ישעיהו מט, טז) ותאמר ציון עזבני ה' וה' שכחני - היינו עזובה, היינו שכוחה?! אמר ריש לקיש: אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה: ריבוננו של עולם! אדם נושא אשה על אשתו ראשונה - זוכר מעשה הראשונה; אתה עזבתני ושכחתני?

אמר לה הקב"ה: בתי! י"ב מזלות בראתי ברקיע, ועל כל מזל ומזל בראתי לו שלשים חיל (ראשי גייסות וחבורות חלוקות), ועל כל חיל וחיל בראתי לו שלשים לגיון, ועל כל לגיון ולגיון בראתי לו שלשים רהטון, ועל כל רהטון ורהטון בראתי לו שלשים קרטון, ועל כל קרטון וקרטון בראתי לו שלשים גסטרא (לגיון וקרטון וגסטרא - שמות של שדרה כגון, שלטון והגמון ודוכס ופחה), ועל כל גסטרא וגסטרא תליתי בו שלש מאות וששים וחמשה אלפי רבוא כוכבים כנגד ימות החמה, וכולן לא בראתי אלא בשבילך, ואת אמרת עזבתני ושכחתני?!

(ישעיהו מט, טז) התשכח אשה עולה [מרחם בן בטנה גם אלה תשכחנה ואנכי לא אשכחך]: אמר הקב"ה: כלום אשכח עולות (עולה - כמו עולות וקרבנות) אילים ופטרי רחמים שהקרבת לפני במדבר!

אמרה לפניו: ריבוננו של עולם! הואיל ואין שכחה לפני כסא כבודך, שמא לא תשכח לי מעשה העגל?

אמר לה: 'גם אלה תשכחנה';

אמרה לפניו: ריבוננו של עולם! הואיל ויש שכחה לפני כסא כבודך, שמא תשכח לי מעשה סיני?

אמר לה 'ואנכי לא אשכחך'!

והיינו דאמר רבי אלעזר אמר רבי אושעיא: מאי דכתיב 'גם אלה תשכחנה' - זה מעשה העגל (שאמר אלה אלהיך ישראל (שמות לב, ד)); 'ואנכי לא אשכחך' - זה מעשה סיני (שנאמר בו אנכי ה' אלהיך (שמות כב, ב)).

חסידים הראשונים היו שוהין שעה אחת:

מנא הני מילי?

אמר רבי יהושע בן לוי אמר קרא: (תהלים טז, ה) אשרי יושבי ביתך [עוד יהללך סלה] (יושבי ביתך - והדר יהללך);

ואמר רבי יהושע בן לוי: המתפלל צריך לשהות שעה אחת אחר תפלתו, שנאמר (תהלים קמ"ד) אך צדיקים יודו לשמך ישבו ישרים את פניך (יודו לשמך - והדד ישבו ישרים את פניך).

תניא נמי הכי: 'המתפלל צריך שישעה שעה אחת קודם תפלתו ושעה אחת אחר תפלתו; קודם תפלתו מניין? - שנאמר (תהלים ט"ז) אשרי יושבי ביתך [עוד יהללך סלה]; לאחר תפלתו מניין? - דכתיב (תהלים קמ"ד) אך צדיקים יודו לשמך ישבו ישרים את פניך.'

תנו רבנן: 'חסידים הראשונים היו שוהין שעה אחת, ומתפללין שעה אחת, וחוזרין ושוהין שעה אחת; וכי מאחר ששוהין תשע שעות ביום בתפלה (לשלש תפלות), תורתן היאך משתמרת ומלאכתן היאך נעשית? - אלא מתוך שחסידים הם - תורתם משתמרת (בתוך לבם שאין תלמודם משתכח) ומלאכתן מתברכת.'

אפילו המלך שואל בשלומו לא ישיבנו: אמר רב יוסף: לא שנו אלא למלכי ישראל, אבל למלכי עכו"ם - פוסק (שלא יהרגנו). מיתיבי: 'המתפלל וראה אנס בא כנגדו, ראה קרון בא כנגדו - לא יהא מפסיק אלא מקצר ועולה'?! לא קשיא: הא דאפשר לקצר (כגון סמון לגמור תפלתו) והא דלא אפשר לקצר: אפשר לקצר - מקצר, ואי לא - מפסיק.

תנו רבנן: 'מעשה בחסיד אחד שהיה מתפלל בדרך; בא שר אחד ונתן לו שלום - ולא החזיר לו שלום; המתין לו עד שסיים תפלתו; לאחר שסיים תפלתו אמר ליה: ריקא! והלא כתוב בתורתכם (דברים ט"ז) וקדש לך ושמו נפשך [מאד פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך ופן יסורו מלבך כל ימי חייך והודעתם לבניך ולבני בניך] וכתוב (דברים ט"ז) ונשמרתם מאד לנפשותיכם [כי לא ראייתם כל תמונה ביום דבר ה' אליכם בחרב מתוך האש]! כשנתתי לך שלום - למה לא החזרת לי שלום? אם הייתי חותך ראשך בסייף מי היה תובע את דמך מידי? אמר לו: המתן לי עד שאפייסך בדברים אמר לו: אילו היית עומד לפני מלך בשר ודם ובא חכך ונתן לך שלום - היית

(ברכות לג, א)
מחזיר לו?
אמר לו: לאו!
ואם היית מחזיר לו - מה היו עושים לך?
אמר לו: היו חותכים את ראשי בסייף!
אמר לו: והלא דברים קל וחומר: ומה אתה שהיית עומד לפני מלך בשר ודם שהיום כאן ומחר בקבר, כך אני שהייתי עומד לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה שהוא חי וקיים לעד ולעולמי עולמים על אחת כמה וכמה!
מיד נתפייס אותו השר, ונפטרו אותו חסיד לביתו לשלום.'

אפילו נחש כרוך על עקבו - לא יפסיק: אמר רב ששת: לא שנו אלא נחש, אבל עקרב - פוסק (ונוטלו, לפי שהעקרב מסוכן לעקוץ יותר משנחש מוכן לישוך). מיתיבי: 'נפל לגוב אריות - אין מעידין עליו שמת' (לומר לאשתו "מת בעליך" להתירה לינשא: פעמים שאין האריות רעבים ואין אוכלין אותו); נפל לחפירה מלאה נחשים ועקרבים (או זה או זה) - מעידין עליו שמת' (אלמא מועד הנחש לישוך)!! שאני התם, דאגב איצצא (כשנפל עליהם ודחקם) מזקי (הזיקוהו). אמר רב יצחק: ראה שוורים - פוסק, דתני רב אושעיא: מרחיקין משור תם (שלא נגח אדם) חמשים אמה, ומשור מועד (שנגח שלש פעמים) - כמלא עיניו. תנא משמיה דרבי מאיר: ריש תורא בדקולא (סל שתולין בו תבן בראשו ואוכל) - סליק לאגרא ושדי דרגא מתותך (לאו דוקא, אלא כלומר: הזהר ממנו הרבה)!

אמר שמואל: הני מילי בשור שחור וביומי ניסן (מתוך שעברו ימי הסתיו שהארץ יבשה, ועכשיו רואה אותה מלאה דשאים - זחה דעתו עליו ונכנס בו יצר הרע), מפני שהשטן מרקד לו בין קרניו.

תנו רבנן: 'מעשה במקום אחד שהיה ערוך (מן הנחש והצב בא שנזקקין זה עם זה ויוצא משניהם ערוך), והיה מזיק את הבריות; באו והודיעו לו לרבי חנינא בן דוסא, אמר להם: הראו לי את חורו (שהוא יוצא משם)! הראוהו את חורו, נתן עקבו על פי החור, יצא ונשכו ומת אותו ערוך; נטלו על כתפו והביאו לבית המדרש, אמר להם: ראו פני! אין ערוך ממית אלא החטא ממית. באותה שעה אמרו: אוי לו לאדם שפגע בו ערוך, ואוי לו לערוך שפגע בו רבי חנינא בן דוסא.' (ומת הערוך: מצאתי בעל הלכות גדולות: אמרי במערבא כשהערוך נושך את האדם, אם הערוך קודם למים - מת האדם, ואם האדם קודם למים - מת הערוך ונעשה נס לרבי חנינא ונקבע מעין מתחת עקבו.)

משנה:

מזכירין גבורות גשמים ('משיב הרוח', שאינו לשון בקשה אלא לשון הזכרה ושבח) [ב'תחיית המתים'], ושאלה ('ותן טל ומטר' - לשון בקשה) בברכת השנים, והבדלה (במוצאי שבת 'אתה חוננתנו') בחונן הדעת; רבי עקיבא אומר: אומרה ברכה רביעית בפני עצמה; רבי אליעזר אומר: בהודאה.

גמרא:

מזכירין גבורות גשמים [ב'תחיית המתים'] מאי טעמא?

אמר רב יוסף: מתוך ששקולה כתחיית המתים - לפיכך קבעוה בתחיית המתים;

ושאלה בברכת השנים:

מאי טעמא?

אמר רב יוסף: מתוך שהיא פרנסה - לפיכך קבעוה בברכת פרנסה;

הבדלה בחונן הדעת:

מאי טעמא?

אמר רב יוסף: מתוך שהיא חכמה (החכם יודע להבדיל בין קדש לחול ובין טמא לטהור) - קבעוה בברכת חכמה; ורבנן אמרי: מתוך שהיא חול - לפיכך קבעוה בברכת חול.

אמר רבי אמי: גדולה דעה שנתנה בתחלת ברכה של חול!

ואמר רבי אמי: גדולה דעה שנתנה בין שתי אותיות (בין שתי הזכרות), שנאמר (שמואל א' ב, ג) [אל תרבו תדברו גבהה גבהה יצא עתק מפיהם] כי אל דעות ה' [ולו נתכנו עללות]; וכל מי שאין בו דעה - אסור לרחם עליו, שנאמר (ישעיהו כז, יא) [ביבש קצירה תשברנה נשים באות מאירות אותה] כי לא עם בינות הוא על כן לא ירחמנו עושהו [ויצרו לא יחננו].

אמר רבי אלעזר: גדול מקדש שנתן בין שתי אותיות, שנאמר (שמות טו, יז) [תבאמו ותטעמו בהר נחלתך מכוון לשבתך] פעלת ה' מקדש ה' [כוננו ידיך];

ואמר רבי אלעזר: כל אדם שיש בו דעה - כאילו נבנה בית המקדש בימיו: דעה נתנה בין שתי אותיות, מקדש נתן בין שתי אותיות.

מתקיף לה רב אחא קרחינאה: אלא מעתה גדולה נקמה שנתנה בין

שתי אותיות, שנאמר (תהלים צד, א) אל נקמות ה' [אל נקמות הופיע]!?

אמר ליה: אין! במילתה מיהא גדולה היא (במקום שצריכה נקמה - דבר גדול הוא);

והיינו דאמר עולא: שתי נקמות הללו למה? אחת לטובה ואחת

לרעה: לטובה - דכתיב (דברים לג, ב) [ויאמר ה' מסיני בא וזרח משעיר למן] הופיע מהר פארן [ואתה מרבבת קדש מימינו אשדת למן] (כדאמרין בבבא קמא (דף לח.) מפארן הופיע והפקיר ממנון לישראל:

שור של ישראל שנגח שור של עכו"ם - פטור; 'הופיע' - גלה והפקיר כשלא קבלו את התורה); לרעה

(להנקם מן העכו"ם שלא קבלו את התורה) - דכתיב (תהלים צד, א) אל נקמות ה' אל נקמות

הופיע.

רבי עקיבא אומר אומרה ברכה רביעית [בפני עצמה]:
אמר ליה רב שמן בר אבא לרבי יוחנן: מכדי אנשי כנסת הגדולה
תקנו להם לישראל ברכות ותפלות, קדושות (קדושה) והבדלות;
נחזי היכן תקון!
אמר ליה: בתחלה (כשעלו מן הגולה והיו דחוקים) קבעוה בתפלה; העשירו (לקנות
יין) - קבעוה על הכוס (ואז נשתכח תקנת עזרא); (וכשחזרו) הענו - חזרו
וקבעוה בתפלה (ונחלקו היאך יאמרוה), והם אמרו: המבדיל בתפלה - צריך
שיבדיל על הכוס.
איתמר נמי: אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן: אנשי כנסת
הגדולה תקנו להם לישראל ברכות ותפלות, קדושות והבדלות;
בתחלה קבעוה בתפלה; העשירו - קבעוה על הכוס; חזרו והענו -
קבעוה בתפלה, והם אמרו: המבדיל בתפלה - צריך שיבדיל על
הכוס.
איתמר נמי: רבה ורב יוסף, דאמרי תרויהו: המבדיל בתפלה -
צריך שיבדיל על הכוס.
אמר רבא: ומותבין אשמעתין [תופסתא ברכות פ"ג מ"ב]: 'טעה ולא הזכיר
גבורות גשמים בתחית המתים ושאלה בברכת השנים - מחזירין
אותו; והבדלה בחונן הדעת - אין מחזירין אותו, מפני שיכול
לאומרה על הכוס' (מפני שיכול משמע: אם ירצה שלא לחזור ולהתפלל, הא אם אמרה בתפלה -
אינו צריך לאומרה על הכוס) ' ?
לא תימא 'מפני שיכול לאומרה על הכוס', אלא אימא 'מפני
שאומרה על הכוס'.
איתמר נמי: אמר רבי בנימין בר יפת: שאל רבי יוסי את רבי
יוחנן בצידן, ואמרי לה רבי שמעון בן יעקב דמן צור את רבי
יוחנן, ואנא שמעית (אני שמעתי): המבדיל בתפלה צריך שיבדיל על
הכוס או לא? ואמר ליה: צריך שיבדיל על הכוס.
איבעיא להו: המבדיל על הכוס - מהו שיבדיל בתפלה?
אמר רב נחמן בר יצחק: קל וחומר מתפלה: ומה תפלה - דעיקר
תקנתא היא, אמרי 'המבדיל בתפלה צריך שיבדיל על הכוס',
המבדיל על הכוס - דלאו עיקר תקנתא היא - לא כל שכן!
תני רבי אחא אריכא קמיה דרב חיננא: 'המבדיל בתפלה משובח
יותר ממי שיבדיל על הכוס, ואם הבדיל בזו ובזו - ינוחו לו
ברכות על ראשו';
הא - גופא קשיא: אמרת 'המבדיל בתפלה משובח יותר ממי שיבדיל
על הכוס' אלמא תפלה לחודה סגי, והדר תני 'אם הבדיל בזו ובזו
ינוחו לו ברכות על ראשו' וכיון דנפיק ליה בחדא - אפטר,
והויא ברכה שאינה צריכה, ואמר רב ואיתימא ריש לקיש, ואמרי
לה רבי יוחנן וריש לקיש דאמרי תרויהו: כל המברך ברכה שאינה
צריכה עובר משום (שמות כז) לא תשא [את שם ה' אלקיך לשוא כי לא ינקה ה' את אשר ישא את שמו
לשוא]?
אלא אימא הכי: 'אם הבדיל בזו ולא הבדיל בזו - ינוחו לו
ברכות על ראשו'.
בעא מיניה רב חסדא מרב ששת: טעה בזו ובזו מהו?
אמר ליה: טעה בזו ובזו - חוזר לראש (לתפלה ולכוס).
(ברכות לג, ב)
אמר ליה רבינא לרבא: הלכתא מאי (המבדיל בתפלה צריך שיבדיל על הכוס או לא)?
אמר ליה: כי קידוש: מה קידוש, אף על גב דמקדש בצלותא מקדש
אכסא - אף הבדלה נמי, אף על גב דמבדיל בצלותא - מבדיל אכסא.
רבי אליעזר אומר בהודאה:
רבי זירא הוה רכיב חמרא, הוה קא שקיל ואזיל רבי חייא בר
אבין בתריה; אמר ליה: ודאי דאמריהו משמיה דרבי יוחנן 'הלכה
כרבי אליעזר ביום טוב שחל להיות אחר השבת' (שאינ מתפללין 'אתה חונן') ' ?
אמר ליה: אין!

(והכי פריך: אמר ליה רבי זירא): הלכה - מכלל דפליגי (בתמיה) ?
 ולא פליגי ? והא פליגי רבנן !
 אימר דפליגי רבנן - בשאר ימות השנה, ביום טוב שחל להיות אחר
 השבת מי פליגי ?
 והא פליג רבי עקיבא (לומר ברכה רביעית לעצמה; ואצטריכא למימר 'הלכה כרבי אליעזר'
 לאפוקי מדברי עקיבא) ?
 אטו כל השנה כולה מי עבדינן כרבי עקיבא דהשתא ניקו ונעביד
 כוותיה (דאצטריך למימר הלכה כרבי אליעזר) ?
 כל השנה כולה מאי טעמא לא עבדינן כרבי עקיבא - דתמני סרי
 תקון, תשסרי לא תקון; הכא נמי: שב תקון, תמני לא תקון !
 אמר ליה: לאו 'הלכה' אתמר אלא 'מטין' אתמר, דאתמר: רב יצחק
 בר אבדימי אמר משום רבינו: 'הלכה', ואמרי לה 'מטין'; רבי
 יוחנן אמר 'מודים' (חכמים לרבי אליעזר ביום טוב שחל להיות אחר השבת), ורבי
 חייא בר אבא אמר 'נראין' ! (מאן דאמר 'הלכה' - דרשינן לה בפרקין; ומאן דאמר 'מטין' -
 מדרש לא דרשינן ברבים, אבל אורויי מורינן ליחיד לעשות כרבי אליעזר ביום טוב שחל להיות באחד בשבת;
 ומאן דאמר 'נראין' - אורויי נמי לא מורינן, ואי עביד - לא מהדרינן עובדא.)
 אמר רבי זירא: נקוט דרבי חייא בר אבא בידך, דדייק וגמר
 שמעתא מפומא דמרה שפיר (שהוא מדקדק בלשון רבו וקובע בו סימנים שלא יתחלף לו 'נראין'
 ב'מטין' או ב'מודים') כרחבא דפומבדיתא (שהיה מדקדק בלשון רבו), דאמר רחבא
 אמר רבי יהודה: 'הר הבית - סטיו כפול היה, והיה סטיו לפני
 מסטיו' (אצטבאות זו לפניו מזו בהיקף עגול לישב שם) ' (שטין כפול היה', ואף על פי שבלשון משנה
 קוררו 'אצטבא' בפסחים [פ"א מ"ה], ובסוכה [פ"ד מ"ד] 'על גב האצטבא' - הוא דקדק בלשון רבו ולא אמר
 'אצטבא כפולה היתה';
 יש פותרין הא דרחבא מדאמר ר' יהודה דדייק ספיקי דרבוותיה אי מדברי יהודה אי מדרב יהודה, וקשיא לי
 בגוה טובא: חדא - דרחבא לא ראה רבי יהודה מימיו, לא רבי יהודה ברבי אלעאי ולא רבי יהודה נשיאה;
 ועוד: כולוהו אמוראי נמי דייקו לומר דבר בשם אומרו; ועוד: ליכא למימר מהא דדייק 'לישנא דשמעתא' אלא
 'ספיקי דרבוותא' .
 אמר רב יוסף: אנא לא האי ידענא ולא האי ידענא (לא 'נראין' ולא 'מודים'
 ולא 'מטין'), אלא מדרב ושמאל ידענא דתקינן לן מרגניתא בבבל
 ('ותודיענו' לומר במקום 'ותתן לנו'): 'ותודיענו ה' אלהינו את משפטי צדקך
 ותלמדנו לעשות חקי רצונך ותנחילנו זמני ששון וחגי נדבה
 ותורישנו קדושת שבת וכבוד מועד וחגיגת הרגל בין קדושת שבת
 לקדושת יום טוב הבדלת ואת יום השביעי מששת ימי המעשה קדשת
 הבדלת וקדשת את עמך ישראל בקדושתך' - (יאמר) 'ותתן לנו (ה') אלהינו
 מועדים לשמחה) וכו' (ומסיים 'מקדש ישראל והזמנים') .

משנה :
 האומר (בתפלתו) "על קן צפור יגיעו רחמיך (אנשים שהיו מראים עצמם כמתכוונים
 להעמיק בלשון תחנונים ואומרים רחום וחונן אתה ועל קן צפור יגיעו רחמיך שאמרת לשלח את האם), (או
 שאומר) ו"על טוב (שאתה עושה לנו) יזכר שמך", (או שאומר) "מודים מודים"
 - משתקין אותו .

גמרא :
 בשלמא "מודים מודים" משתקין אותו - משום דמיחזי כשתי
 רשויות; 'ועל טוב יזכר שמך' נמי משמע 'על הטובה ולא על
 הרעה', ותנן [ברכות פ"ט מ"ה]: 'חייב אדם לברך על הרעה כשם שמברך על
 הטובה'; אלא 'על קן צפור יגיעו רחמיך' מאי טעמא?
 פליגי בה תרי אמוראי במערבא: רבי יוסי בר אבין ורבי יוסי בר
 זבידא: חד אמר: מפני שמטיל קנאה במעשה בראשית (לומר על אלה חס ולא
 על שאר ברייתו), וחד אמר: מפני שעושה מדותיו (מצותיו) של הקדוש
 ברוך הוא רחמים, ואינן אלא גזרות (והוא - לא לרחמים עשה, אלא להטיל על
 ישראל חקי גזרותיו, להודיע שהם עבדיו ושומרי מצותיו; וגזרות חוקותיו אף בדברים שיש לשטן ולעכ"ם
 להשיב עליהם ולומר "מה צורך במצוה זו") .
 ההוא דנחית קמיה דרבה, ואמר: "אתה חסת על קן צפור - אתה חוס
 ורחם עלינו!" אמר רבה: כמה ידע האי צורבא מרבנן לרצויי
 למריה!
 אמר ליה אביי: והא 'משתקין אותו' תנן ??
 ורבה נמי לחדודי לאביי הוא דבעי (שישיב לו מה שהשיב) .

ההוא דנחית קמיה דרבי חנינא, אמר "האל הגדול הגבור והנורא והאדיר והעוז והיראוי החזק והאמיץ והודאי והנכבד"; המתין לו עד דסיים, כי סיים אמר ליה: סיימתינהו לכולהו שבחי דמרך? למה לי כולי האי?: אנן - הני תלת דאמרינן, אי לאו דאמרינהו משה רבינו באורייתא (האל הגדול הגבור והנורא אשר לא ישא פנים ולא יקח שוחד (דברים י"ז)) ואתו אנשי כנסת הגדולה ותקנינהו בתפלה (כשהתפלל עזרא על מעל הגולה בספר עזרא (עזרא ט, לב)) - לא הוינן יכולין למימר להו, ואת אמרת כולי האי ואזלת? משל למלך בשר ודם שהיו לו אלף אלפים דינרי זהב, והיו מקלסין אותו בשל כסף - והלא גנאי הוא לו!

ואמר רבי חנינא: הכל בידי שמים (כל הבא על האדם ביד הקב"ה, כגון ארוך - קצר, עני - עשיר, חכם - שוטה, לבן - שחור - הכל בידי שמים הוא) חוץ מיראת שמים (אבל צדיק ורשע - אינו בא על ידי שמים: את זו מסר בידו של אדם ונתן לפניו שני דרכים, והוא יבחר לו יראת שמים), שנאמר (דברים י"ב) ועתה ישראל מה ה' אלהיך שואל מעמך כי אם ליראה [את ה' אלקיך ללכת בכל דרכיו ולאהבה אתו ולעבד את ה' אלקיך בכל לבבך ובכל נפשך] - אטו יראת שמים מילתא זוטרותא היא? והאמר רבי חנינא משום רבי שמעון בן יוחי: אין לו להקב"ה בבית גנזיו אלא אוצר של יראת שמים, שנאמר (ישעיהו לג, ו) [והיה אמונת עתיך חסן ישועת חכמת ודעת] יראת ה' היא אוצרו? אין! לגבי משה מילתא זוטרותא היא, דאמר רבי חנינא: משל לאדם שמבקשים ממנו כלי גדול ויש לו - דומה עליו ככלי קטן; קטן ואין לו - דומה עליו ככלי גדול.

מודים מודים משתקין אותו: אמר רבי זירא: כל האומר "שמע" "שמע" - כאומר "מודים" "מודים" דמי. מיתיבי 'הקולא את שמע וכופלה - הרי זה מגונה' - מגונה הוא דהוי, שתוקי לא משתקין ליה?! לא קשיא: הא דאמר מילתא מילתא ותני לה (כל תיבה ותיבה חוזר ושונה - מגונה הוי, שתוקי לא משתקין ליה: שאין זה דומה למקבל עליו שתי מלכיות אלא למתלוצץ), והא דאמר פסוקא פסוקא ותני ליה (אמר פסוק שלם ותני ליה - משתקין ליה דמחזי כשתי רשויות). אמר ליה רב פפא לאביי: ודילמא מעיקרא לא כוון דעתיה ולבסוף כוון דעתיה? אמר ליה:

(ברכות לד, א) חברותא כלפי שמיא מי איכא (מנהג שנוהג אדם בחברו ינהג אצל המקום ולא יזהר בתפלתו)? אי לא כוון דעתיה מעיקרא - מחינן ליה (כלומר מלמדיו אותו שיכוין ומכיין אותו אם ירגיל בכך) במרזפתא דנפחא עד דמכוין דעתיה! (מרזפתא = קורנט: ותשם את המקבת בידה - מתרגמין 'מרזפתא' (שופטים ד, כא)).

משנה: <האומר יברכוך טובים הרי זה דרכי מינות> העובר לפני התיבה וטעה - יעבור אחר תחתיו, ולא יהא סרבן באותה שעה (לפי ששאר יורדין לפני התיבה, כשאומרים לו "לך רד" צריך לסרב פעם אחת, כלומר 'איני כדאי לך', כדאמרינן לקמן בשמעתין; אבל זה לא יסרב, מפני שגנאי הוא שתהא התפלה מופסקת כל כך); מהיכן הוא מתחיל? - מתחלת הברכה שטעה זה העובר לפני התיבה (אם דלג אחת מן הברכות ואמר אחרת, ואינו יודע לשוב ולאחוז סדרו - יתחיל העובר תחתיו אותה ברכה שדלג זה, ואומר משם ולהלן). לא יענה (השליח צבור) אמן אחר הכהנים (בסוף כל ברכה וברכה) מפני הטרופ (שלא תטרף דעתו ויטעה: לפי ששליח צבור הוא - צריך להתחיל ברכה שניה ולומר לפני הכהנים כל תיבה ותיבה, כדאמרינן במסכת סוטה (דף לט:), ובענותו אמן - לא יוכל לכוין מהר ולהתחיל בברכה שלאחריו), ואם אין שם כהן אלא הוא (החזן) - לא ישא את כפיו (שמא לא יוכל לחזור לתפלתו לדעת לכוין להתחיל בשים שלום, שדעתו מטורפת מאימת הצבור); ואם הבטחתו שהוא נושא את כפיו וחוזר לתפלתו (כלומר: אם בטוח הוא שאין דעתו מטורפת מאימת הצבור) - רשאי.

גמרא :

תנו רבנן: 'העובר לפני התיבה צריך לסרב' (כשאומרים לו "לך" - יעשה עצמו כלא רוצה, כלומר 'איני כדאי'), ואם אינו מסרב - דומה לתבשיל שאין בו מלח, ואם מסרב יותר מדאי - דומה לתבשיל שהקדיחתו מלח ('שהקדיחתו' - לשון שריפה, כמו כי אש קדחה באפי (דברים לב, כב); כיצד הוא עושה? - פעם ראשונה יסרב, שניה מהבהב (כלומר: מזמין עצמו, כמו ננער לעמוד), שלישית פושט את רגליו ויורד. ' תנו רבנן: 'שלשה - רובן קשה ומיעוטן יפה, ואלו הן: שאור, ומלח, וסרבנות. '

אמר רב הונא: טעה בשלש ראשונות - חוזר לראש; באמצעיות - חוזר לאתה חונן; באחרונות - חוזר לעבודה; ורב אסי אמר: אמצעיות - אין להן סדר (ואם דלג ברכה אחת ואח"כ נזכר בה אומרה אף שלא במקומה) .

מתיב רב ששת: 'מהיכן הוא חוזר? - מתחלת הברכה שטעה זה' (וממילא משתמע דגומר ממנה והלאה; אלמא על סדרה צריך לחזור ולאומרה) - תיובתא דרב הונא! ?

אמר לך רב הונא: אמצעיות כלהו חדא ברכתא נינהו (ודקתני מתניתין 'מתחלת הברכה שטעה זה' - היינו 'אתה חונן').

אמר רב יהודה: לעולם אל ישאל אדם צרכיו לא בשלש ראשונות, ולא בשלש אחרונות, אלא באמצעיות, דאמר רבי חנינא: ראשונות דומה לעבד שמסדר שבח לפני רבו, אמצעיות דומה לעבד שמבקש פרס מרבו, אחרונות דומה לעבד שקבל פרס מרבו ונפטר (נוטל רשות) והולך לו.

תנו רבנן: 'מעשה בתלמיד אחד שירד לפני התיבה בפני רבי אליעזר והיה מאריך יותר מדאי; אמרו לו תלמידיו: רבינו! כמה ארכן הוא זה! אמר להם: כלום מאריך יותר ממשה רבינו, דכתיב ב'ה' (דברים ט, כה) [ואתנפל לפני ה'] את ארבעים היום ואת ארבעים הלילה [אשר התנפלותי כי אמר ידוד להשמיד אתכם]?

שוב מעשה בתלמיד אחד שירד לפני התיבה בפני רבי אליעזר, והיה מקצר יותר מדאי; אמרו לו תלמידיו: כמה קצרן הוא זה! אמר להם: כלום מקצר יותר ממשה רבינו, דכתיב (במדבר יב, ג) [ויצעק משה אל ה' לאמר] "אל נא רפא נא לה" ! ?

אמר רב יעקב אמר רב חסדא: כל המבקש רחמים על חבירו - אין צריך להזכיר שמו (של חולה), שנאמר "אל נא רפא נא לה", ולא קמדכר שמה דמרים. '

תנו רבנן: 'אלו ברכות שאדם שוחה בהן באבות תחלה וסוף בהודאה תחלה וסוף (במודים ולך נאה להודות), ואם בא לשוח בסוף כל ברכה וברכה ובתחלת כל ברכה וברכה - מלמדין אותו שלא ישחה. ' אמר רבי שמעון בן פזי אמר רבי יהושע בן לוי משום בר קפרא: הדיוט כמו שאמרנו,

(ברכות לד, ב)

כהן גדול בסוף כל ברכה וברכה, והמלך תחלת כל ברכה וברכה וסוף כל ברכה וברכה (כל מה שהוא גדול ביותר צריך להכניע ולהשפיל עצמו). ' אמר רבי יצחק בר נחמני: לדידי מפרשא לי מיניה דרבי יהושע בן לוי: הדיוט כמו שאמרנו, כהן גדול תחלת כל ברכה וברכה, המלך, כיון שכרע - שוב אינו זוקף (עד שיגמור), שנאמר (מלכים א' ח, נד) ויהי ככלות שלמה להתפלל [אל ה'] את כל התפלה והתחנה הזאת] קם מלפני מזבח ה' מכרע על ברכיו [וכפיו פרשות השמים] (רישיה דקרא ויהי ככלות שלמה להתפלל והדר קם מכרע) .

תנו רבנן: 'קידה - על אפים, שנאמר (מלכים א' א, לא) ותקד בת שבע אפים ארץ [ותשתחו למלך ותאמר יחי אדני המלך דוד]; כריעה - על ברכים, שנאמר 'מכרע על ברכיו'; השתחוואה - זו פשוט ידים ורגלים, שנאמר (בראשית לז, י) [ויספר אל אביו

ואל אחיו ויגער בו אביו ויאמר לו מה החלום הזה אשר חלמת[**הבא נבא אני ואמך ואחיך להשתחות לך ארצה.** ' (ארצה - לשון משתטח משמע.)

אמר רב חייא בריה דרב הונא: חזינא להו לאביי ורבא דמצלו אצלו יי (כשנופלין על פניהם - אין פושטין ידיהם ורגליהם, אלא מטין על צדיהן).
תני חדא **'הכורע בהודאה הרי זה משוכח'**, ותניא אידך **'הרי זה מגונה'!**?

לא קשיא: הא (כורע) בתחלה, הא לבסוף.
רבא כרע בהודאה תחלה וסוף. אמרי ליה רבנן: אמאי קא עביד מר הכי?
אמר להו: חזינא לרב נחמן דכרע (תחלה וסוף), וחזינא ליה לרב ששת דקא עביד הכי.

והתניא **'הכורע בהודאה הרי זה מגונה'?**
ההיא - בהודאה שבהלל (הודו לה' כי טוב).
והתניא **'הכורע בהודאה ובהודאה של הלל הרי זה מגונה'?**
כי תניא ההיא - בהודאה דברכת המזון.

משנה:
המתפלל וטעה - סימן רע לו, ואם שליח צבור הוא - סימן רע לשולחיו, מפני ששלוcho של אדם כמותו.
אמרו עליו על רבי חנינא בן דוסא שהיה מתפלל על החולים, ואומר **"זה חי" ו"זה מת"**; אמרו לו: מנין אתה יודע? אמר להם: אם שגורה תפילתי בפי (אם סדורה תפילתי בפי במרוצה ואיני נכשל ותחנתי נובעת מלבי אל פי כל מה שאני חפץ להאריך בתחנונים) - יודע אני שהוא מקובל, ואם לאו - יודע אני שהוא (החולה) מטורף (לשון אחר: לשון 'טורפין' לו תפלתו בפניו, כלומר: התפלה שהתפללו עליו מטורפת וטרודה ממנו, ואינה מקובלת).
גמרא:

אחייא (בהיכא ובאיזו מן הברכות הוי טעות בסימן רע)?
אמר רב חייא אמר רב ספרא משום חד דבי רבי: באבות (שהוא תחלת התפלה, רמז הוא שאין חפץ בה).
איכא דמתני לה אברייא: **'המתפלל צריך שיכוין את לבו ככולן, ואם אינו יכול לכוין ככולן - יכוין את לבו כאחת'**; אמר רב חייא אמר רב ספרא משום חד דבי רבי: באבות.

אמרו עליו על רבי חנינא וכו':
מנא הני מילי?
אמר רבי יהושע בן לוי: דאמר קרא (ישעיהו נז, יט) **בורא ניב שפתים שלום לרחוק ולקרוב** אמר ה' ורפאתיו (בורא ניב שפתים - כשהניב בריא באדם - אז מובטח על השלום);
אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן: כל הנביאים כולן לא נתנבאו אלא למשיא בתו לתלמיד חכם ולעושה פרקמטיא לתלמיד חכם ולמהנה תלמיד חכם מנכסיו; אבל תלמידי חכמים עצמן - (ישעיהו סד, ג) [ומעולם לא שמעו לא האזינו] עין לא ראתה אלהים זולתך יעשה למחכה לו (לא נראית ולא נגלית לשום נביא).
ואמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן: כל הנביאים כולן לא נתנבאו אלא לימות המשיח, אבל לעולם הבא - 'עין לא ראתה אלהים זולתך'.

ופליגא דשמואל, דאמר שמואל: אין בין העולם הזה לימות המשיח אלא שעבוד מלכיות בלבד, שנאמר (דברים טו, יא) **כי לא יחדל אביון מקרב הארץ** [על כן אנכי מצוך לאמר פתח תפתח את ירך לאחיך לעניך ולאבינך בארץ].

ואמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן: כל הנביאים כולן לא נתנבאו אלא לבעלי תשובה, אבל צדיקים גמורים - 'עין לא ראתה אלהים זולתך',
ופליגא דרבי אבהו, דאמר רבי אבהו: מקום שבעלי תשובה עומדין - צדיקים גמורים אינם עומדין, שנאמר (ישעיהו נז, יט) **בורא ניב שפתים שלום שלום לרחוק ולקרוב** [אמר ה' ורפאתיו]: לרחוק ברישא והדר לקרוב.

ורבי יוחנן אמר לך: מאי 'רחוק' = שהיה רחוק מדבר עבירה מעיקרא (שהיה רחוק כל ימיו מן העבירה, דהיינו צדיק מעיקרו), ומאי 'קרוב' - שהיה קרוב לדבר עבירה ונתרחק ממנו השתא. מאי 'עין לא ראתה'?

אמר רבי יהושע בן לוי: זה יין המשומר בענביו מששת ימי בראשית.

רבי שמואל בר נחמני אמר: זה עדן שלא שלטה בו עין כל בריה; שמא תאמר: אדם הראשון היכן היה? - בגן, ושמא תאמר הוא גן הוא עדן? - תלמוד לומר (בראשית ב'), ונהר יוצא מעדן להשקות את הגן [ומשם יפרד והיה לארבעה ראשים]: גן לחוד ועדן לחוד.

תנו רבנן: 'מעשה שחלה בנו של רבן גמליאל; שגר שני תלמידי חכמים אצל רבי חנינא בן דוסא לבקש עליו רחמים; כיון שראה אותם - עלה לעלייה ובקש עליו רחמים; כירידתו אמר להם: לכו, שחלצתו (שלפתו ניטלה מגופו) חמה (הוא החולי הקודחו; 'חלצתו' לשון 'חלץ מהם'); אמרו לו: וכי נביא אתה?

אמר להן: 'לא נביא אנכי ולא בן נביא אנכי' [עמוס ז', ד], אלא כך מקובלני: אם שגורה תפלתי כפי - יודע אני שהוא מקובל, ואם לאו - יודע אני שהוא מטורף.

ישבו וכתבו וכווננו אותה שעה, וכשכאו אצל רבן גמליאל - אמר להן: העבודה! לא חסרתם (שעה) ולא הותרתם, אלא כך היה מעשה: באותה שעה חלצתו חמה, ושאל לנו מים לשתות! ושוב מעשה ברבי חנינא בן דוסא שהלך ללמוד תורה אצל רבי יוחנן בן זכאי, וחלה בנו של רבי יוחנן בן זכאי; אמר לו: חנינא בני! בקש עליו רחמים ויחיה!

הניח ראשו בין ברכיו ובקש עליו רחמים ויחיה. אמר רבי יוחנן בן זכאי: אלמלי הטיח בן זכאי את ראשו בין ברכיו כל היום כולו - לא היו משגיחים עליו! אמרה לו אשתו: וכי חנינא גדול ממך? אמר לה: לאו, אלא הוא דומה כעבד לפני המלך (בן בית נכנס ויוצא שלא בדרשות), ואני דומה כשר לפני המלך (שאינו רגיל לבא לפניו).

ואמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן: אל יתפלל אדם אלא בבית שיש שם חלונות (שגורמין לו שיכוין לבו: שהוא מסתכל כלפי שמים ולבו נכנע), שנאמר (דניאל ו', יא) [ודניאל כדי ידע די רשים כתבא על לביתה] וכוין פתיחן לה בעליתה נגד ירושלם [וזמנין תלתה ביומא הוא ברך על ברכוהי ומצלא ומודא קדם אלהה כל קבל די הוא עבד מן קדמת דנה]. אמר רב כהנא: חציף עלי מאן דמצלי בבקתא (בבקעה [= שדה פתוח]; שכשהוא במקום צניעות חלה עליו אימת מלך ולבו נשבר). ואמר רב כהנא: חציף עלי מאן דמפרש חטאיה, שנאמר (תהלים לב, א) [לדוד משכיל] אשרי נשוי פשע כסוי חטאה.

הדרן עלך אין עומדין